

CIGÁNY GYEREKEK HÁTRANYAINAK VALÓS CSÖKKENTÉSÉÉRT

MENYHÉRT ILDIKÓ

A cigány tanulók teljes körű iskolai integrációja lépcsőről lépésre történő, generációkon átívelő, a társadalom egészét érintő stratégiai feladat. A mai integrációs stratégiák fokozzák a közoktatási eredménytelenséget és elégedetlenséget.

A magyar közoktatás sok mindent megélt már. Sok válságból, nehézségből került ki sikeresen. A rendszerváltoztatás óta azonban egyre több közoktatási kérdésre, kihívásra nem akarunk vagy nem tudunk megfelelő választ adni. Ilyen a szegregációnak, a pedagógustársadalom megbecsülésének, az iskola ingyenességének vagy éppen drágaságának kérdése. Végre tiszta vizet kell öntenünk a pohárba, mert a feszültség egyre nagyobb, napi szintűvé vált az iskolák falain belül is. Cigány és nem cigány szülők egyaránt elégedetlenségüknek adnak hangot. A rossz hangulat, a negatív indulatok megrontják a tanítási-tanulási körülményeket, a tanulásba, a tudásba, a szabályok tiszteletébe vetett hitet. Pedig minden szülő egyet szeretne, a gyermekének megfelelő iskolát, osztályt, tanítót.

Azok a peres esetek, amelyek az ún. együttnevelés tárgyában indultak, nincsenek jó hatással az érintett gyerekek mindennapjaira. Ezen gyerekek tanítóiból nem ellenségeket, hanem őket és családjaikat elfogadó és értő, segítő pedagógusokat kell formálnunk, vagy módot kell adnunk arra, hogy megmutassák, azok.

A Vodafone Magyarország Alapítvány támogatásával módomban nyílt a kezei cigány gyerekeket a családban, a szülők jelenlétében tanítani, fejleszteni. Sokat beszélgettünk az oktatásról is.

Augusztusban az ingyenes tankönyvek ellenére több tízezer forintot költöttek a beiskolázásra, mégsem sikerült megvenni a szükséges felszerelés felét.

A szülőket egyáltalán nem zavarja, hogy csak cigány gyerekek tanulnak együtt, az viszont igen, hogy naponta több órától kiviszik őket ún. fejlesztésre. Ez leginkább akkor jelent gondot, amikor alsó tagozatból a felsőbe lép egy gyerek. Alsó tagozatban egy, legfeljebb két tanár tanít egy osztályt, míg felsőben több. Alsóban magas a magyar- és a matematikaórák száma, felsőben egyre több önálló tantárgy lép be, hat-hét tanár is tanít egy osztályban. Az a diák, akit a tanítási órák nagy részéről kivesznek, gyökértelessé, bizonytalanává válik. Mindez azon gyerekeket sújtja leginkább, akik rész képtelenség-kiesés, zavar és nem pedig értelmi fogyatékoság miatt lettek folyamatosan kiemelve a tanítási órától. Ha a felső tagozatban is rendszeres a kiemelés,

akkor a diákot az izgatja leginkább, hogyan fog majd beilleszkedni a középiskolában. Jogosan.

A szülők nem értenek egyet azzal sem, hogy az írni-olvasni nem tudó gyerekeket felsőbb osztályba engedik lépni. Hiszen ez megtéveszti őket, elhitteti velük, hogy az iskolában nincsenek követelmények.

Másik nagy probléma a magatartás kérdése. A szülők azt mondják, ha egy iskolában renitens diákok sora dohányozhat, megalázhatja diáktársait és tanárait, megtagadhatja a munkát, akkor az már nem iskola, hanem egy szórakozóhely, ahol az egyetlen elvárás a megjelenés.

Ezek az osztályok, iskolák pontosan azért nemkívánatosak a szülők és a gyerekek számára, mert olyan rejtett tantervvel működnek, melyeknek kimenete nem a társadalomba beilleszkedni tudó ember, hanem az agresszív, szabályokat, elvárásokat, a másik embert semmibe vevő egyén. Nem mindenre az integráció és a tolerancia a recept – mondják. A szülők önmaguk fogalmazták meg, hogy ők és gyerekeik a közoktatás részéről olyan csapda áldozatai, amely az elkezelés állapotához hasonlít. A közoktatásban zajló versenynek olyan szereplői, akik rajthoz állhatnak, de erőfeszítést nem kell tenniük, mert az utolsó hely már biztosított számukra. Igenis, kell a szankció.

Magam mint cigány kisebbségi oktatási szakértő sem vagyok híve az erőltetett oktatási integrációnak. Az a cigány vagy nem cigány szülő, aki nem örül, ha gyermeke olyan osztályba ke-

rül, ahol magas a cigány gyerekek száma, attól tart, hogy gyermekét sok keletlenség fogja érni, hogy a tanulás, a tudás, a másik ember tisztelete nem lesz érték számára. Ezen jelzésekre nem a tiltakozó megbélyegzése a válasz, hanem a tényekkel való őszinte és emberséges szembenézés.

Ma a Magyarországon élő cigányságnak mintegy harminc százaléka nem a társadalom alsó harmadában foglal helyet, hanem szociokulturális szempontból teljesen különálló csoportot alkot. S bár a hatvanas évektől jelentősen nőtt a cigányság iskolázottsága, ezen csoport tagjai a kiegészítő iskola első hat osztályát végezték el. Iskolai emlékeikből a tanulással és a tanárral való szembenállás maradt meg. Nincsenek élményeik nem cigány osztálytársakkal, hiszen iskoláikba csak cigányok jártak, mondván, hogy képességeik, tudásuk, magaviseletük olyan gyenge, hogy az nemkívánatos a nem cigányok iskoláiban.

Igen, a mélyszegénység, az eltérő nyelvi kultúra, gondolkodás- és normavilág, amely a cigányság egy jól körülhatárolható csoportját jellemzi, kettős, de egymást kiegészítő és feltételező helyzet elé állítja a közoktatást.

A jelenlegi, szidalmazott iskolákat, osztályokat nem megszüntetni, felszámolni kell, hanem rendkívül rugalmas módon stabilizálni. Önálló rendszerbe szervezni azon intézményeket, melyek alapvetően a cigány gyerekek nevelését-oktatást látják el. Lássuk be, szükség van ezen intézményekre, hiszen azokon a településeken, városrészen,

ahol a többségi lakosságtól szinte hermetikusan elzárt cigány családok rokonai alapon szerveződő közössége él, elhanyagolt, teleszerű lakókörnyezetben, ott a telepen és a telepen kívül élő gyerekek beiskolázási körülményei között olyan nagy a különbség, hogy fejlesztőosztályok szervezése nélkül a feladat megoldhatatlan. Hangsúlyozom, a lemaradás, a kis létszámú osztályok létrehozásának szükségessége mögött nem értelmi fogyatékoság áll, hanem az iskolai elvárásokat szem előtt tévesztő környezeti hatások, a zsúfolt, zilált családi körülmények, s nem utolsósorban a szülők funkcionális vagy valós analfabétizmusa. Egy eltérő nyelvi és szociokultúrával küzdő gyerek csak növelné hátrányát egy olyan első osztályban, ahol decemberben már írnak és olvasnak a diákok.

1993-tól szervezek konferenciákat pedagógusok számára. Sok elégedett, sikeres tanárral találkoztam, akik ha nem is decemberre, de év végére, legkésőbb a második év végére jól megtanították homogén cigány osztályaik tanulóit írni, olvasni és számolni. Eredményes lehetne, ha ezek a pedagógusok megoszthatnák tapasztalataikat a pedagógusjelöltekkel. De mivel nem végeztek egyetemet, nem vehetnek részt a pedagógusképzésben.

Ma már egyre több cigány szülő járítja hároméves kortól gyermekét rendszeresen óvodába, ennek pozitív hatása van. Azok a gyerekek, akik három-nyolc évet járnak óvodába, képesek együtt haladni a nem telepi körülmények között szocializálódott társaikkal.

Ugyanakkor a szülők is nagyobb kulturáltsággal, (többnyire a nyolc osztály, esetleg a szakmunkásképző néhány évének elvégzéséből eredően), gazdagabb szókinccsel bírnak, árnyaltabb gondolkodást, következetes szabályrendszert adnak át gyermekeiknek.

De hiába a család pozitív irányú változása, hiába az óvodában eltöltött évek áldásos hatása, ha az oktatás irányítói és szervezői nem vesznek tudomást arról, hogy sokszor egyazon családon belül is lehetnek más-más oktatási-nevelési formát és tartalmat igénylő gyerekek. Az iskolának ez a beszűkült látásmódja kioltja az óvoda és a család változása által elért eredményeket.

A telepi körülmények között szocializálódó gyerekek körében továbbra is magas azok aránya, akik számára a kis létszámú osztály és a speciális, családpedagógiai módszereket is alkalmazó pedagógus jelenti a megoldást. Folyamatosan növekszik a heterogén gyerekközösségekbe beilleszkedni tudók aránya is. Nekik olyan tanárookra van szükségük, akik nem zárkoznak el a cigányság problémái elől, vállalják azon pedagógiai eljárások rendszeres alkalmazását, melyekkel segítik a cigány gyerekek beilleszkedését az osztályközösségbe, és igyekeznek a gyermek személyiségét olyan irányba fejleszteni, hogy testvérei, rokonai, iskolatársai előtt valóságos példaképpé válhasson.

A nyári szünet sok gyerekeknek jelent feltöltődést, pihenést. Am a szociálisan, kulturálisan hátrányos helyzetű gyerekek ilyenkor fokozottan ki vannak téve a veszélynek, rendszerint ekkor szoknak

rá a mértéktelen csavargásra, dohányzásra. Mert nem az ennyivaló kevés a családokban, hanem a gyerekekre irányuló figyelem.

A tanodáknak ebben is nagy szerepük lehet. Amellett, hogy segítik az iskolát, szülőpótló, „szülőmeghosszabbító” szerepet kell betölteniük hétvégén, tanítás után, szünidőben.

Az elmúlt években ugyan felszámolták a szegregált osztályokat több száz településen, de e változásokat pusztán anyagi érdek vezérelte. E folyamat eredményeképpen pedagógus és osztály nélkül maradt néhány tucat gyermek. S ha megkérdezzük az iskolák igazgatóit, milyen okból és milyen célból integráltak, rendszerint azt a választ kapjuk, hogy túl sokba került a kis létszámú osztály fenntartása. A lemaradó gyerekeket pedig elegendő „szocializálni”, vagyis megtanítani arra, hogy csöndben tudjanak a padban ülni.

Az iskola mellett a pedagógusképzés is válságban van. Számos pedagógusképző intézet inkompatibilis készültséggel bocsátja a pályára hallgatóit. A normatívaéhség arra készíti őket, hogy üres diplomákat adjanak ki. A fejlesztőpedagógusok sok esetben nem szereznek semmiféle tanítási ismeretet, gyakorlatilag képesítés nélkül vezetnek osztályokat, mert kevés a fejlesztőpedagógusi státusz, s rákényszerülnek, hogy osztályban tanítsanak. A fejlesztőpedagógusi végzettség általános tanítói képesítés nélkül semmit nem ér. Más részről pedig az általános tanítóképzésben alapmodul-

ként kellene szerepelnie azon készség kialakításának, hogy a hallgató felismerje a lemaradó gyereket és a gyorsabban haladókkal párhuzamosan segíteni tudja.

Probléma, hogy nem tesznek különbséget a szociokulturális és nyelvi hátrányból eredő lemaradás és az értelmi fogyatékoság között. A gyógypedagógus-képzésben részt vevő hallgatókat értelmileg sérült gyerekek tanítására készítik fel, és semmit sem tudnak a normális értelmi képességű, de hátrányos helyzetű gyermekek tantárgypedagógiájáról. Így nem véletlen, hogy a pszéudó, azaz áldeabilitás mértékét erősítik.

A közoktatás politikai-szakmai irányítóinak döntéseiknél figyelembe kellene venniük a realitásokat. Azzal, hogy ugyanabban az osztályban különféle állami normatívával bíró gyerekek vannak, csak a káoszt erősítjük, amíg egyik napról a másikra, perekkal akarjuk kikényszeríteni a különféle háttérű gyerekek lehetőleg nagy létszámú csoportokban történő oktatását. Amíg nem biztosítjuk a tanárképzés intézményeiben a megfelelő szintű szakmai gyakorlatot, hogy a hallgatók kellő tapasztalattal felvértezve valóban képesek legyenek segíteni a rászoruló gyerekeken, addig sajnos erősítjük a származási alapon szegregáló oktatási rendszert. A cigány gyerekek problémái iránt érzékeny pedagógusok számát nem csökkenteni, hanem növelni kell. Akkor is, ha nincsenek látványos eredmények. Még mindig az ültetés, és nem az aratás ideje van.